

Sygn. akt III PK 10/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 grudnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski (sprawozdawca)

SSN Andrzej Wróbel

Protokolant Ewa Wolna

w sprawie z powództwa A. K. reprezentowanego przez przedstawiciela
ustawowego - matkę J. K.

przeciwko "K." Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w W.

o odprawę pośmiertną,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 20 grudnia 2017 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w R.

z dnia 29 sierpnia 2016 r., sygn. akt VI Pa (...),

**oddala skargę kasacyjną i odstępuje od obciążania kosztami
postępowania kasacyjnego strony powodowej.**

UZASADNIENIE

Powód pozwem z 22 czerwca 2015 r. wniósł o zasądzenie kwoty 15.000 zł
wraz z odsetkami ustawowymi od 21 maja 2015 r. W uzasadnieniu pozwu wyjaśnił,

że jego zmarły ojciec był pracownikiem pozwanego. Decyzją Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z 16 maja 2013 r. została mu przyznana renta rodzinna, a więc spełnia przesłanki do uzyskania odprawy pośmiertnej. Pracodawca zmarłego ojca wypłacił mu jedynie część odprawy pośmiertnej w kwocie 1.099 zł, która miała stanowić różnicę między należną odprawą a uzyskaną kwotą odszkodowania. Ubezpieczyciel odmówił wypłaty świadczenia, ponieważ wykupiona przez pracodawcę polisa nie obejmuje świadczenia z tytułu odprawy pośmiertnej.

Pozwany, w odpowiedzi na pozew, wniósł o jego oddalenie. Wskazał, że powodowi należała się odprawa pośmiertna w kwocie 16.099,20 zł, która została mu w całości wypłacona, to jest 15.000 zł wypłacił ubezpieczyciel, a pozostałą część 1.099,20 zł wypłacił pracodawca. Powołując się na art. 93 § 7 k.p., wskazał, że wobec zawarcia z zakładem ubezpieczeń umowy ubezpieczenia pracownika na życie został zwolniony z zapłaty odprawy pieniężnej.

Sąd Rejonowy w R. wyrokiem z 22 grudnia 2015 r. oddalił powództwo (pkt 1), odstępując od obciążenia powoda kosztami procesu (pkt 2). Sąd uznał, że wypłacone powodowi odszkodowanie przez (...) Towarzystwo Ubezpieczeń Spółka Akcyjna z siedzibą w W. w kwocie 15.000 zł wyłącza prawo do odprawy pośmiertnej. Jako podstawę rozstrzygnięcia Sąd wskazał art. 93 § 7 k.p. Sąd ustalił, że pozwany pracodawca zawarł z Towarzystwem Ubezpieczeń umowę o świadczenie usługi ubezpieczeniowej obejmującą m.in. świadczenie z tytułu śmierci ubezpieczonego pracownika wskutek nieszczęśliwego wypadku. Składki na ubezpieczenie odprowadzał pracodawca. Celem zawarcia tej umowy była wypłata przez ubezpieczyciela osobom uprawnionym w razie śmierci pracownika odszkodowania związanego ze zdarzeniem losowym wskazanym w umowie, jednym z takich zdarzeń była śmierć pracownika. Sąd stwierdził, że nie ma znaczenia nazwa samej umowy ubezpieczenia, tylko jej funkcja. Pracodawca zawarł tę umowę, aby uwolnić się od odpowiedzialności za nieszczęśliwe następstwa wypadków pracowników. Sąd zwrócił uwagę na treść art. 829 k.c., w którym ustawodawca rozróżnia dwa rodzaje ubezpieczeń osobowych – ubezpieczenie na życie i ubezpieczenie następstw nieszczęśliwych wypadków. Stwierdził, że przepis ten nie ma znaczenia dla interpretacji art. 93 § 7 k.p., ponieważ należy w tym przypadku posługiwać się wykładnią funkcjonalną.

Wyrok Sądu Rejonowego zaskarżył powód w części, to jest w zakresie punktu 1. Zarzucono naruszenie prawa procesowego art. 233 § 1 k.p.c., a także prawa materialnego art. 93 § 3 k.p.

Sąd Okręgowy w R. wyrokiem z 29 sierpnia 2016 r. oddalił apelację (pkt 1), nie obciążając powoda kosztami postępowania apelacyjnego (pkt 2). Sąd Okręgowy ocenił, że Sąd Rejonowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych i wydał trafne, odpowiadające prawu rozstrzygnięcie, przedstawiając logiczną argumentację prawną. Zaakceptował w całości zarówno ustalenia faktyczne jak i rozważania prawne Sądu pierwszej instancji. Sąd Okręgowy stwierdził, że Sąd Rejonowy dokonał analizy zebranego w sprawie materiału dowodowego i nie przekroczył zasady swobodnej oceny odwołów. Rozpoznając zarzut naruszenia prawa materialnego, Sąd Okręgowy za niezbędne uznał dokonanie analizy ubezpieczeń osobowych, o których mowa w art. 829 k.c. W ramach ubezpieczeń osobowych ubezpiecza się przede wszystkim życie i zdrowie. Sąd Okręgowy podzielił stanowisko pozwanego, że w ubezpieczeniu na życie wypadkiem ubezpieczeniowym jest śmierć osoby ubezpieczonej, niezależnie od przyczyn zgonu bądź dożycie przez nią określonego wieku, natomiast w ubezpieczeniu następstw nieszczęśliwych wypadków powstanie prawa do świadczenia ubezpieczeniowego uzależnione jest od doznania przez osobą ubezpieczoną nieszczęśliwego wypadku powodującego skutki określone w ubezpieczeniu, a takim skutkiem może być sama śmierć, ale również uszkodzenie ciała bądź spowodowanie rozstroju zdrowia, w szczególności inwalidztwa. Sąd podkreślił, że śmierć ubezpieczonego stwarza obowiązek wypłaty świadczenia w obu rodzajach ubezpieczenia, jednakże, w ubezpieczeniu na życie przyczyna zgonu jest prawnie obojętna, zaś w ubezpieczeniu następstw nieszczęśliwych wypadków musi nią być nieszczęśliwy wypadek. Sąd wskazał, że w tej sprawie śmierć ubezpieczonego nastąpiła w wyniku nieszczęśliwego wypadku, w związku z czym jego śmierć stworzyła obowiązek wypłaty świadczenia objętego ubezpieczeniem następstw nieszczęśliwych wypadków. Ubezpieczenie to spełniło zatem faktycznie cel ochronno-kompensacyjny przewidziany dla ubezpieczeń na życie. Sąd Okręgowy podkreślił, że składki na to ubezpieczenie opłacał pracodawca. Uwzględniając powyższe okoliczności Sąd Okręgowy stwierdził, że w tym wypadku należy

stosować wykładnię funkcjonalną art. 93 § 7 k.p., podkreślając, że wydaje się, że intencją prawodawcy było zwolnienie pracodawcy z obowiązku zapłaty odprawy pośmiertnej w sytuacji zawarcia z ubezpieczycielem umowy ubezpieczenia osobowego, jeżeli uprawnieni członkowie rodziny pracownika w razie jego śmierci otrzymają stosowane odszkodowanie. Sąd Okręgowy zgodził się z argumentacją pozwanego, że przeciwne stanowisko byłoby niezasadne, ponieważ osoby uprawnione otrzymałyby od pracodawcy zarówno odszkodowanie jak i odprawę pośmiertną. Sąd stwierdził, że ubezpieczenie następstw nieszczęśliwych wypadków, jakim objęty był zmarły pracownik nie było ubezpieczeniem na życie, o którym mowa w art. 829 k.c., niemniej obejmowało ono wypłatę świadczenia z tytułu śmierci ubezpieczonego pracownika. Uwzględniając cel ochronno-kompensacyjny umowy ubezpieczenia zawartej przez pozwanego, oraz zrealizowanie tego celu przez wypłatę odszkodowania w wysokości 15.000 zł, Sąd podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że wypłacone powodowi odszkodowanie zwolniło pozwanego pracodawcę z wypłaty odprawy pośmiertnej. Za nie mające znaczenia dla rozstrzygnięcia Sąd drugiej instancji uznał zeznania matki powoda (jako przedstawiciela ustawowego), w zakresie w jakim wskazywała ona, że kwota wypłacona z polisy ubezpieczeniowej została podzielona pomiędzy dzieci zmarłego oraz dokumenty, na jakie powód powołuje się w apelacji.

Wyrok Sądu Okręgowego powód zaskarżył w części, to jest w zakresie punktu pierwszego. Zarzucono naruszenie prawa materialnego, a mianowicie:

(1) art. 93 § 7 k.p. przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że pozwany zwolnił się (częściowo) z obowiązku wypłaty odprawy pośmiertnej przez to, że pozwany ubezpieczył pracownika od następstw nieszczęśliwych wypadków, to jest uznanie, że ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków, które posiadał pracownik w ramach polisy tym 111 nr (...) jest ubezpieczeniem na życie, o którym mowa w art. 93 § 7 k.p.;

(2) art. 65 § 2 k.c. w zw. z art. 300 k.p. w zw. z art. 93 § 3 k.p. przez ich niezastosowanie i nieuwzględnienie okoliczności, że zamiarem stron nie było objęcie ochroną ubezpieczeniową wypłaty na rzecz uprawnionych odprawy pośmiertnej;

(3) art. 829 k.c. przez jego błędną wykładnię i niedokonanie rozróżnienia występujących w obrocie ubezpieczeń osobowych na ubezpieczenia na życie i ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w części oddalającej apelację oraz zmianę wyroku Sądu drugiej instancji przez uwzględnienie powództwa i zasądzenie na rzecz powoda od pozwanego kwoty 15.000 zł z odsetkami od 21 maja 2015 r. do dnia zapłaty, oraz zasądzenie kosztów postępowania.

Pozwany w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie w całości, a także o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego według norm prawem przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna powoda okazała się nie mieć uzasadnionych podstaw.

Przedmiotem sporu było prawo do odprawy pośmiertnej uregulowane w art. 93 kodeksu pracy. W sprawie nie było sporne, że powodowi przysługuje prawo do tej odprawy w wysokości 16.099,20 zł. Kwotę 15.000 zł wypłaciło powodowi towarzystwo ubezpieczeniowe z tytułu zawartej przez pozwanego umowy ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków, a kwotę 1.099,20 zł pozwany pracodawca.

Podstawą takiego rozstrzygnięcia problemu przez pracodawcę, które zostało zaakceptowane przez Sądy obu instancji był przepis art. 93 § 7 k.p. Stanowi on, że odprawa pośmiertna nie przysługuje uprawnionym członkom rodziny, jeżeli pracodawca ubezpieczył pracownika na życie, a odszkodowanie wypłacone przez instytucję ubezpieczeniową jest nie niższe niż odprawa pośmiertna. Jeżeli zaś odszkodowanie jest niższe od odprawy pośmiertnej, pracodawca jest obowiązany wypłacić rodzinie kwotę stanowiącą różnicę między tymi świadczeniami.

Skarżący zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego podnosił występowanie potrzeby wykładni tego przepisu, jak i występowanie istotnego zagadnienia prawnego, a jednocześnie twierdził, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Zdaniem skarżącego wypłacenie odszkodowania z tytułu zawartej umowy ubezpieczenia nie zwalniało pracodawcy od obowiązku wypłaty tej kwoty tytułem

prawa do odprawy pośmiertnej. Podstawą tego twierdzenia było przyjęcie, że umowa ubezpieczenia na życie oraz umowa ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków stanowią dwa odrębne rodzaje umów, co wynika z art. 829 k.c. W skardze kasacyjnej przedstawione zostały poglądy dotyczące dziedziczenia prawa do odprawy pośmiertnej oraz możliwości jej zaliczenia na poczet innych świadczeń odszkodowawczych. Problemy tego dotyczące nie mogą jednak być rozstrzygające w niniejszej sprawie. Chodzi w niej bowiem o sytuację odwrotną, a mianowicie o to, czy innego rodzaju świadczenie ubezpieczeniowe może zostać zaliczone, w oparciu o art. 93 § 7 k.p., na poczet odprawy pośmiertnej.

Charakter prawny odprawy pośmiertnej budzi od wielu już lat podstawowe kontrowersje w doktrynie, jak i orzecznictwie. Można przyjąć, że odprawa pośmiertna nie jest świadczeniem ze stosunku pracy, choć jest z tym stosunkiem związana (tak B. Wagner, w: Kodeks Pracy. Komentarz, red. L. Florek, Warszawa 2011, s. 517). Jednak i ten problem nie jest decydujący o rozstrzygnięciu podstawowego problemu występującego w sprawie.

Natomiast niewątpliwie duże znaczenie ma określenie funkcji odprawy pośmiertnej. Z całą pewnością można założyć, iż chodzi o kompensatę krzywdy psychicznej polegającej na śmierci bliskiej osoby. Jednak pierwszoplanową rolę należy przypisać zminimalizowaniu straty o charakterze materialnym spowodowanej śmiercią żywiciela rodziny. W takim zaś przypadku podstawowa funkcja tego świadczenia miałaby charakter socjalny (tak E. Hofmańska: Konsekwencje prawne śmierci pracownika, Warszawa 2006, s. 177).

W związku z powyższym należy stwierdzić, że ustawodawca przewidział w art. 93 § 7 k.p. przesłankę negatywną nabycia prawa do odprawy pośmiertnej. Pracodawca może uwolnić się z tego obowiązku po spełnieniu warunków określonych w tym przepisie.

Mając na uwadze powyższe uwagi, jak i okoliczności faktyczne niniejszej sprawy konieczne staje się zinterpretowanie pojęcia występującego w treści art. 93 § 7 k.p. – „pracodawca ubezpieczył pracownika na życie”. Zdaniem skarżącego wykładnia ta powinna opierać się na językowym brzmieniu art. 829 § 1 k.c. Zdaniem Sądu Najwyższego jest to założenie błędne. Powód otrzymał bowiem odszkodowanie z tytułu śmierci pracownika. To, że śmierć ubezpieczonego

pracownika nastąpiła na skutek nieszczęśliwego wypadku nie może przesądzać o tym, że nie było to ubezpieczenie na życie w rozumieniu przepisu art. 93 § 7 k.p. Należy także w tym miejscu zauważyć, że gdyby śmierć pracownika pozwanego nie była następstwem nieszczęśliwego wypadku, to w żadnym razie nie byłby on zwolniony z obowiązku wypłaty odprawy pośmiertnej. W rezultacie wypłata odszkodowania przez instytucję ubezpieczeniową spełniło cel przewidziany dla odprawy pośmiertnej. Jednocześnie należy stwierdzić, że nie do przyjęcia byłoby założenie, że nawet w przypadku dobrowolnego ubezpieczenia pracownika przez pracodawcę z tytułu śmierci nie stanowiłoby to przesłanki zwalniającej od obowiązku wypłaty odprawy pośmiertnej.

Reasumując należy stwierdzić, że przez zwrot „pracodawca ubezpieczył pracownika na życie” zawarty w art. 93 § 7 k.p. należy rozumieć sytuację, w której pracodawca ubezpieczył pracownika, a ryzyko ubezpieczeniowe obejmuje zdarzenie w postaci śmierci ubezpieczonego pracownika, niezależnie od rodzaju zawartej umowy z towarzystwem ubezpieczeniowym, np. od następstw nieszczęśliwych wypadków. W razie wypłacenia z tego tytułu odszkodowania osobie uprawnionej do odprawy pośmiertnej znajduje zastosowanie art. 93 § 7 k.p.

Jedynie na marginesie należy zauważyć, iż łączna kwota wypłaconych odszkodowań przez towarzystwo ubezpieczeniowe przewyższała kwotę należnej powodowi odprawy pośmiertnej. Problem ten nie został jednak oczywiście podniesiony w skardze kasacyjnej. Może się także zdarzyć, że odszkodowanie zostanie wypłacone innym osobom niż uprawnionym do odprawy pośmiertnej (zob. A. Sobczyk: Ubezpieczenie pracownika na życie a odprawa pośmiertna, *Monitor Prawa Pracy* 2015, nr 11, s. 582). Problemy te pozostały jednak poza zakresem rozpoznania skargi kasacyjnej.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzeczono jak w sentencji wyroku.

r.g.